

CSISZÁR ZOLTÁN

PAPUCHTÓL PÁPOCIG

EGY ÁRPÁD-KORI VAS MEGYEI TELEPÜLÉS NÉVTÖRTÉNETE

Pápoc Vas megyei település, a Vasi-Hegyhát folytatásának tekinthető Kemeneshát észak-nyugati szélén, a Rába folyó jobb partján található. Elsőként Papuch néven tűnik fel, Csák Demeter királyi curialis comes saját birtokán keltezett 1234. évi oklevelének datátiójában „Datum in villa **Papuch** anno Dominice Incarnacionis M° CC° XXX° IIII°.” (WENZEL 1867: 556). Az eltelt nyolc évszázad alatt az eredetileg bizonyára egyértelmű jelentéstartalommal bíró településnév elvesztette jelentését. Vajon meghatározható-e a helynév eredete, jelentése, korabeli kiejtése-hangzása, valamint tetten érhető-e a településnév kronológiájában azok a nyelvi szabályok, amelyek a jelenkori névalakhoz vezettek?

A település neve az FNESz. szerint „Szláv eredetű; vö.: szb.-hv. *Pòpòvci* [többes sz.] hn.(HASz. 10: 810)”, a szócikk több hasonló szláv helynevet is közöl (*Popovci*, *Popovec*, *Popovice*) megállapítva, hogy „mindezek tövében a szláv *popъ* 'pap' van” (KNIEZSA: SztIstván-Eml 2: 426, ...) (KISS 1988: 499).

Míndez nem túl meggyőző, ugyanis a XIII–XIV. században a papot még általában nálunk is *pop* formában írták (SZAMOTA 1906: 745), másrészt pedig a szövégi *ch* elég gyakori az Árpád-korinak tartott személyneves települések sorában [– pár példa az FNESz.-ből: Andocs (*Onduch* – 1321; szn.), Bács (*Baach* – 1252; szn.), Balatonarács (*Aarach* – 1211; szn.), Baracs (*Boroch* – 1221; szn.), Belecska (*Belch* – 1211; szn.), Bogács (*Bagach* – 1248; fn.,szn.), Böcs (*Bulch* – 1263; szn.), Börcs (*Berch* – 1468; szn.)].

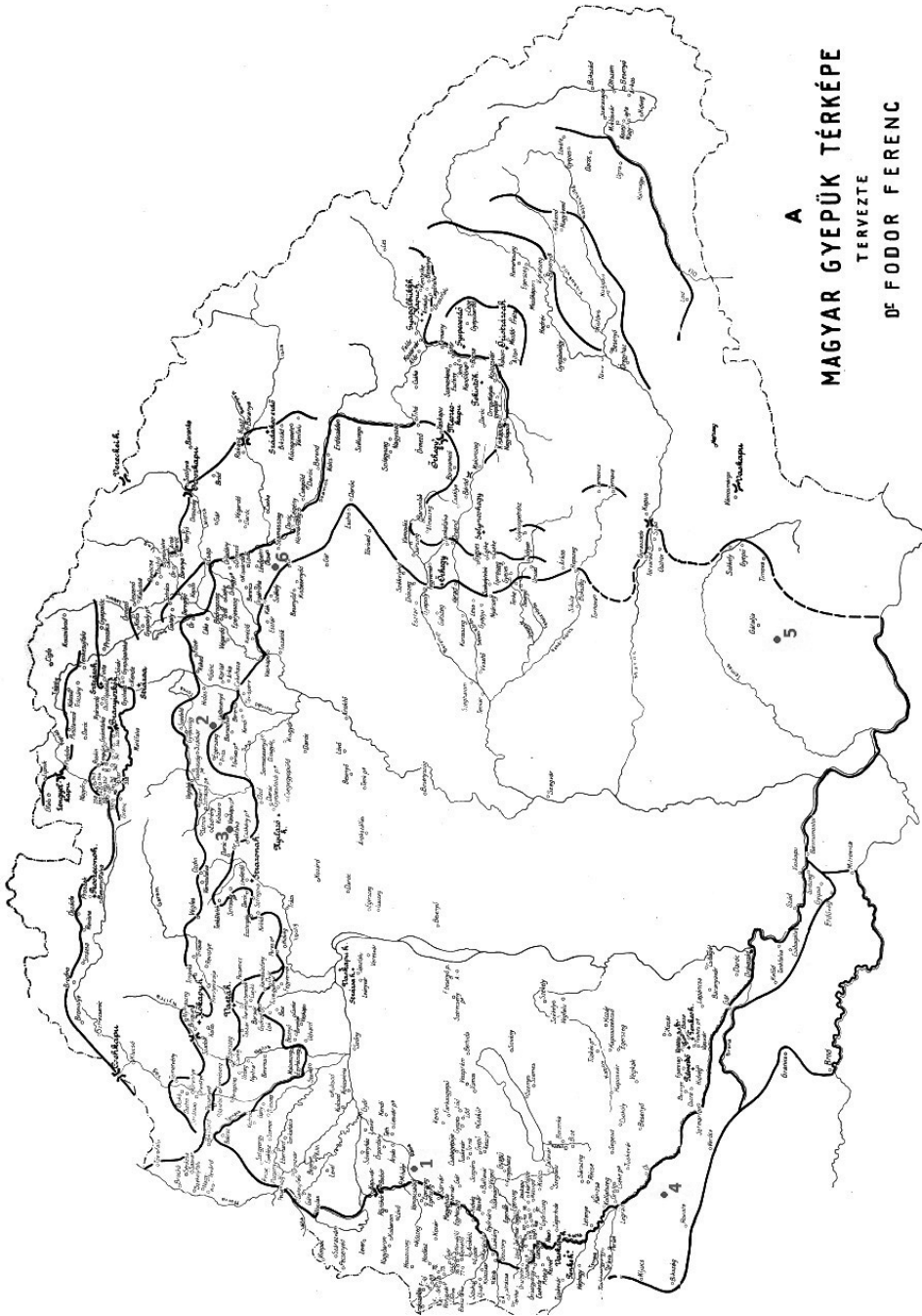
A középkorban még az azonos vagy azonosnak tekinthető nevű településekért nem kellett a szomszédba menni, rokonnevű települések azonosíthatók öt vármegyében is:

– Abaúj vármegye: Papócz – 1321 (MOL, KMoDK.), már nem létező település Jánok és Krasznokvajda térségében.

– Gömör vármegye: Papoch (Papuch, Papócz, Papocs, Pápocs, Pápca, Papóc) – 1332 (Györffy 1987: 532), már nem létező kettős település Derencsény térségében.

– Körös vármegye: Papouch (Papoch) – 1387 (MOL, KMoDK.), valószínűleg már nem létező település, pontos földrajzi helyzete nem határozható meg, a forrás Dráván túlnak írja.

– Temes vármegye: Papocz (Papoch, Pápócz – 1410 (MOL, KMoDK.), már nem létező település Krassófüzes és Detta térségében.

A
MAGYAR GYEPÜK TÉRKÉPE
TERVEZTE
OF FODOR FERENC

*Megjegyzés: a beazonosított hat középkori település Fodor Ferenc gyepű-térképére vetítve
(a számozás a települések első említésének időbeli sorrendjére utal)*

– Szabolcs vármegye: Papocz – 1430 (MOL, KMoDK.), település Nagydobos térségében; feltételezhető a mai Papossal való azonossága.

Megjegyzés: () – *beazonosítható más névváltozatok.*

A bizonyosan közös etimonnal rendelkező hat települést a Kárpát-medence térképre vetítve erősen szembetűnő, hogy ezek mindegyike a történészek által valószínűsített „első megszállás” területének a peremére esik.

Elsőként Fodor Ferenc figyelt fel arra: „hogymilyen helynevek országszerte való elterjedése feltűnő megegyezést mutat a honfoglalás-kori gyepük helyzetével”. Elmélete szerint elsősorban nem a településnév „jelentése, hanem elterjedése figyelmeztet arra, hogy valami kapcsolata van a gyepükkel.” A részletesebb vizsgálatok szerint ezek egy része gyepűrző nemzetség- és népneveknek bizonyult (FODOR 1936: 113).

Megítélésem szerint Pápoc jól beleillik a Rába vonalán húzódó – Tét (*Teth* – 1228), Árpás (*Arpas* – 1086), Kesző (*Kezew* – 1361), Gencs (*Gench* – 1268), **Papuch** – 1234, Kecöl (*Kacil* – 1162/*Kechel* – 1291), Beled (*Belud* – 1230), Niczk (*Nykch* – 1267), Kádár (*Kadar* – 1303), Csákány (*Chacan* – 1248) – gyepűvonal–örségvonal elméletbe. A felsorolt településnevek besenyő eredetét már többen is felvetették. Közülük több település is igazolhatóan besenyő eredetű volt, így a besenyő eredet Pápoc esetében is valószínűsíthető. A X–XI. században a Kárpát-medencébe beköltözött besenyőket nagyrészt az országos gyepűvonalakra telepítették, határvédelmi feladatok ellátása céljából (speculatorok, sagittariusok). Nyelvük a középtörök változatok közé besorolt kipcsak (*qipčaq*) nyelv, amelyhez a XIII. században betelepített kunok nyelve is tartozik (NÉMETH 1991: 171–173). Mindkét nép teljesen beolvadt a magyarságba, nyelvük emlékeit a magyar nyelvbe beépült szavaik alkotják.

Az Árpád-kori *Papuch* névalak törökös jellege mellett hozható fel, hogy ez a névalak teljesen megegyezik az oszmán-török eredetű papucs szavunk XVI. századi alakjával (*Calceamenta turcica* vulgo *papuch* (SZAMOTA 1906: 747). A feltevést erősíti még az is, hogy Thúry József a székelyföldi és a dunántúli helynevek összevetése alapján Pápocot a székely eredetűnek vélt települések közé sorolta (THÚRY 1898: 147). Thúry tanulmányában a Rába mentén még Sennye, Csomaháza, Bodonhely, Szovát, Homorod és Potyond településeket tartja székelyes nevének, a székelyföldi Ráb folyó nevét pedig a Rába névre vezeti vissza (THÚRY 1898: 153).

A nemzetségneves származtatás mellett a személyneves eredet sem zárható ki. A *Papuch*-hoz hasonló hangzású *ch* végű Árpád-kori személynevek: *IPOCH* (FEHÉRTÓI 1983: 170), *OPUCH* (FEHÉRTÓI 1983: 259), *PUCH* (MOL, KMoDK.), *OPUCH* (MOL, KMoDK.), *TPUCH* (MOL, KMoDK.). A feltevést erősíti, hogy Pápoc két középkori tartozékának neve – Chataber és Ekl – is a képző nélküli személyneves települések közé sorolható (... *Chataberium et filium eius Theodorum* ... – 1206 (MOL, KMoDK.); ... *Ecl filius Scema* ... – 1219 (MOL, KMoDK.).

A *Papuch* szó korabeli fonetikai olvasata (kiejtése) sem ismert. Fehértói Katalin szerint az „Árpád-kori magyar nyelvű szórványok, köznevek és tulajdonnevek olvasatainak helyességéről hiteles képet talán soha nem nyerhetünk” (FEHÉRTÓI 2001: 460). Nem tisztázott még az *a* hangértéke sem (FEHÉRTÓI 2001: 461), de a nagyobb problémát a torokhangnak nevezett *ch* eltérő megítélése okozza.

A magánhangzói olvasatok esetében az *á-a, á* viszony és a kettős hangértékű *u* (= *u* és *o*) megítélése a kérdés (ahol az *a* egy *o* > *a* > *á*, *á* hangfejlődés közbelső állapota is lehet).

Benkő Loránd szerint „egyrészt a betűértékbe vetett feltétlen hit, másrészt a magyar magánhangzóknek nyíltabbá válás néven ismert fejlődése” állítható szembe (BENKŐ 1980: 90). Benkő a magyar *a* hangok egy részét a rokon nyelvek *ā*-ra visszavezethető örökségének tartja, az (*ā* > *a*) hangváltozást (labializáció) az ómagyar kor elejére teszi (BENKŐ 1980: 107). Megfigyelései szerint „abban a nagyon sok esetben, amikor emlékeinkben mai nyelvi *á*-s kiejtésű elem fordul elő, kivétel nélkül mindig *a*-s az írásmód”, „a szóban forgó *á*-k az esetek jelentékeny részében eredeti *ā*-ra mennek vissza” (BENKŐ 1980: 108).

Az Árpád-kor magyar nyelvű szövegemlékeiben két *ch* végű szó mutatható ki: *bulch* 'böls' (BENKŐ 1980: 386, 58), *nepnech* 'népnek' (BENKŐ 1980: 389, 62).

A *ch*-t illetően Botka Tivadar a *h* mellett foglal állást, állítását egy XIV. századi palóc szójárású kézírással bizonyította (BOTKA 1873: 460).

Marczali Henrik a legrégebb magyar nyelvemléket is tartalmazó Pray-kódex alapján az *s* és a *ch* váltakozására hívta fel a figyelmet, a nyelvemlék azonosnak tekinthető neveinek változatai alapján (MARCZALI 1879: 175).

Ortvay Tivadar szerint a „*ch* szokott *cs*, *k* vagy *t* betűül is vétetni, de sokszor az egyszerű *h* helyett áll” (ORTVAY 1891: 264).

Pór Antal arra hívta fel a figyelmet, hogy „a *ch* a középkori írásban nem mindig *cs*-nek; sokszor *cz*-nek, *k*-nak, *ch*-nak, *h*-nak, sőt *j*-nek is olvasandó” (a *-j* említése során Pór valószínűleg a *t* előtt álló *ch* esetre utalt) (PÓR 1893: 167).

Figyelemreméltó Szamota Istvánnak *A schlagli magyar szójegyzék* című könyve bevezetőjében közölt, a *cs* írásmódjának időbeli változására vonatkozó megállapítása: a *cs* betű „a Schl.-ben egyetlen egyszer sem, a Hort.-ban pedig csupán egyszer (luczfenev) iratik *cz*-vel, addig az Ehr.-ben kizárólag ez utóbbi írásmód dívik; megjegyzendő, hogy a HB.-ben a *cs* mindig *s*-sel, a KT.-ben pedig *ch*-val iratik” (SZAMOTA 1894: 5,6).

Melich János az *Adatok a magyar nyelv és helyesírás történetéhez* (A *ch* ~ *h* jegy s a mai *ó*, *ő*-végű szavak írása) című tanulmányában (MELICH 1904: 147) részletesen vizsgálta a problémát. Megállapítása szerint „A magyar helyesírás történetében a *-ch*- betűt később szabályosan a *-h* váltja fel.”, de a „Szó végén ez a következetesség nem mutatható ki oly pontosan.” – vannak magánhangzós esetek is (pl.: *enech*: 'ünő'; *joccedech*: 'szedő'). A *ch* ejtésére, hangzására vonatkozó véleménye: „szó végén zöngés, gutturalis [mediopalatalis] spiráns *γ* ejtés lehetett”; „a török jövevényszók egy részénél *-ő*, más részénél *-k* végződés lehetett”.

Bonyolítja a megítélést, hogy a *ch* csak a XII. század végén tűnt fel, és ezt követően vált általánossá, Hóman Bálint szerint a *cs* jelölésére használt régies *c*-t váltotta fel (HÓMAN 1911: 171-?).

Benkő Loránd a *Halotti Beszéd és Könyörgés* tekintetében a *h* és *ch* gyakori váltakozásaira hívja fel a figyelmet. Vélekedése szerint ez „a *χ*-s kiejtés igen valószínű jelenlétére, illetőleg a *χ* és a *h* kiejtésbeli váltakozásaira mutat”, de nem zárja ki a *χ* zöngés párjának (*γ*) meglétét sem (BENKŐ 1980: 71).

Újabbon pedig Tóth Péter figyelt fel arra, hogy „Konstantinos Porphyrogennétos a besenyő törzsnevek felsorolásánál a *q*-szókezdő mássalhangzós szavakat az egy Kangar kivételével minden esetben *ch* hanggal írta át (Chopón, Chavuksin, Chara)”; véleménye szerint a „besenyő nyelv, vagy inkább annak valamelyik nyelvjárása volt az, amelyikben egy ilyesfajta hangfejlődés végbement” (TÓTH 1993: 253, 254).

A fentiek alapján valószínűsíthető olvasatok:

pápucs ; *pápuγ* ; *pápuχ*
           o   ok   o

A településnév kronológiáját középkori oklevelek, újkori térképek és közlemények, helységnevtári adatok, Vas vármegyei rendeletek valamint országgyűlési dokumentumok és rendeletek alapján állítottam össze.

1234–1418: **Papuch** – oklevél (MOL, KMoDK.)

1365 (MOL, DL 41612.)–1424 (MOL, DL 86298.): **Papuch** – oklevél

A zártabb hangállapotot tükröző elsőként azonosított névalakon a XIV. század közepeitől tapasztalható szóvégi hangváltozás (*u>o*), a korra jellemző. A magánhangzók nyíltabbá válása a magyar nyelv ezen időszakában, több szerző által is hivatkozott (BASKI 2007: 200, 203). Ez a változás ekkor még nem érvényesült általánosan, *u*-s alakok még a XV. század elején is előfordultak.

1359–1432: **Papoch** – oklevél (MOL, KMoDK.)

1387 (MOL, DL 87567.) – 1424 (MOL, DL 86299.): **Papoch** – oklevél

A szóvégi *ch* helyén a *cz* – (SZAMOTA 1894: 5, 6) – már a XIV. század közepén megjelent, a XV. század elejétől pedig általánosnak tekinthető. Az első térképen – Lazius 1556. évi hadszíntér térképe (PAPP-VÁRY 2002, 2005: 86–87) – található Papocz névalak is ezzel azonosnak vehető. Az 1566-os térkép Papoz névalakja is ebből származtatható, tekintettel a térkép nem magyar szerkesztőjére, a hazai névhasználat szempontjából figyelmen kívül hagyható.

1366–1439: **Papucz** – oklevél (MOL, KMoDK.)

1435 (MOL, DL 44021.): **Papucz** – oklevél

1351–1524: **Papocz** – oklevél (MOL, KMoDK.)

1466 (MOL, DL 65553.) – 1525 (MOL, DL 86448.): **Papocz** – oklevél

1566: **Papoz** – Térkép a török seregek felvonulásáról (PAPP-VÁRY 2002, 2005: 90–91).

Azt gondolhatnánk, hogy a (*c>t*) változás is az idegen nyelvű névhasználat miatt jelent meg. Ezzel szemben kétségeket ébreszthet, hogy a *t*-s alak a helyi felhasználású vízrajzi térképeken (1778, 1799) is megtalálható. Az eltérés a *c* hang protestáns írásmódjának (*tz*) látszólagos térnyerésére vezethető vissza. A katolikus írásmód továbbra is a *cz*-t preferálta, a XVIII. század végén már újra ez tekinthető általánosnak, és egészen a XX. század elejéig megmarad. Így a *tz*-s és *cz*-s alakok tulajdonképpen azonosnak vehetők.

1585: **Papotz** – Mo. térképe Gerhard Mercator atlaszából (PAPP-VÁRY 2002, 2005: 98–99).

A John Speed atlaszában szereplő 1626. évi Magyarország-térképen is a Papotz névalak szerepel (PAPP-VÁRY 2002, 2005: 104–105), a névalak tekintetében még Willem Janszoon Blaeu Nádasdy F.-nek ajánlott 1664. évi térképe sem mutat eltérést (PAPP-VÁRY 2002, 2005: 106–107).

1709: **Paposz** – Mo. új felmérésű térképe (PAPP-VÁRY 2002, 2005: 120–121).

Az állandósultnak tekinthető képet a Magyarország új felmérésű térképén található **Paposz** névalak árnyalja. A térképet a nürnbergi Johann Christopher Müller készítette a Magyar Kamara elnökének felkérésére, az *sz*-betűs végződés valószínűleg elírás eredménye.

1761: Papocz – Vízrajzi térkép (MOL, TT.).

1771: **Pápotz** – Vízrajzi térkép (MOL, TT.).

Az ékezetes írásmód megjelenése a XVIII. század végére jellemző. Az ékezet ezt követően – láthatólag minden rendszer nélkül – mindkét magánhangzó esetében előfordul.

1778: Papotz – Vízrajzi térkép (MOL, TT.).

1797: **Pápóc** – Mo. első földtani térképe (PAPP-VÁRY 2002, 2005: 158–159).

1799: Papotz – Vízrajzi térkép (MOL, TT.).

1802: **Pápocz** – Vízrajzi térkép (MOL, TT.).

1816: **Pápóc** – Pálos Ede vázlatfüzete (MOL, DK.).

1857: Pápocz – Kataszteri térkép (MOL, TT.).

1857: Pápóc – Zalka püspök-féle Canonica Visitatio (BEDY 1939: 94).

A XIX. század közepén a közéletben már általánosan használt a Pápóc névalak. Ezt igazolja a magyar királyi közoktatásügyi miniszter megrendelésére készült 1866. évi első iskolai falitérkép is (PAPP-VÁRY 2002, 2005: 217).

1873: **Pápóc** – Helységnévtár (Országos Magyar Királyi Statistikai Hivatal 1873: 774).

A Pápóc névalakot tartalmazza az 1882. évi helységnévtár is. Az első helységnévtárainkban található Pápóc névalak (mint korai előfordulás) rendhagyónak tekinthető, mivel újra csak jóval később, 1925-ben mutatható ki. Az írásmód valószínűleg a helynév kiejtéséhez igazodott fonetikus írás, 1881-ben már visszatér a *cz*.

1881: Pápocz – A magyar szent korona országai térképen (PAPP-VÁRY 2002, 2005: 234–235).

1888: Pápocz – Helységnévtár (JEKELFALUSSY 1888: 567).

1892: Pápocz (Pápóc) – Helységnévtár (JEKELFALUSSY 1892: 1447).

1895: Pápocz – A Magyar Szent Korona országainak földmívelési térképe (PAPP-VÁRY 2002, 2005: 245).

Ezzel azonos az 1895. évi helységnévtárban és az 1896. évi Országgyűlési dokumentumokban szereplő névalak is (DTT Od).

1898: Pápocz – Helységnévtár (JEKELFALUSSY 1798: 545).

Az 1895. évi kettős adatról szembevetendő változás (*ő > o*) mögött már valószínűleg országos szabályozás rejlik, ugyanis az 1900, 1902 és az 1913. évi helynévtárak is következetesen a Pápocz alakot tartalmazzák.

1906: Pápocz – Helynév javaslat törzskönyvezéshez (MOL, DK.).

A szabályozás első nyoma *Vasvármegye Hivatalos Lapjának* 1906. évi 39. számában lelhető fel, az 1898. évi IV. törvénycikkhez kapcsolódóan. A lap közli a vármegye törvényhatóságának, a helynevek megállapítása tárgyában a belügyminiszternek címzett határozatát. A határozathoz tartozóan jársonként feltünteteti az eddigi, az országos községi törzskönyvi bizottság megállapodása, a község határozata és a törvényhatósági közgyűlés véleménye szerinti községneveket. Mind a négy esetben a Pápóc névalakot jelölték meg.

1907: Pápocz – Az 1898. évi IV. tcz. 2. §-a alapján megállapított név (MOL, DK.).

A helynevek miniszteri megállapításának eredményét a lap 1997. évi 15. száma közölte. A törzskönyvezés során az akadémiai helyesírásmód szerinti Pápocz névalak került rögzítésre. Ennek ellenére ez hivatalos helyeken sem érvényesült teljes körűen, mint az alábbi példák is mutatják.

1909: Pápocz (DTT RT.)

1910: Pápocz, Pápocz, Pápóc (DTT Od.)

1913: Pápocz – Helységnévtár (Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal 1913: 1027).

1914: Pápocz, Pápocz (DTT RT.)

A (cz > c) változás az iskolai írásmód általánossá válásával van kapcsolatban. A Simonyi Zsigmond által 1903-ban kidolgozott helyesírási szabályzat szerinti írásmódot 1922-ben az MTA is elfogadta. A Simonyi-féle iskolai írásmód a **cz** helyett már a **c**-t használta. 1925: Pápóc (DTT RT.)

1928-ban visszatért az archaizáló jellegű akadémiai **o**-s írásmód, ennek közvetlen okait sajnos nem sikerült fellelnem.

1928: **Pápoc** (DTT RT.)

Összességében megállapítható, hogy az Árpád-kori helynév eredetét, jelentését és olvasatát érintően – a következetes korai írásmód megállapíthatósága mellett – továbbra is csak feltételezésekkel élhetünk. Az új feltételezések azonban történeti földrajzi megközelítésre és adatokra alapoztak. A településnév történeti változásai tudatos beavatkozások eredményei. A jelenlegi névalakhoz vezető hang- és írásmódváltozások sorozatának elemei nagyrészt jól beazonosíthatónak bizonyultak.

Megjegyzés: vastag betű: a névalak első megjelenése; aláhúzott dőlt betű: – oklevélben ellenőrzött eredeti írásmód; dőlt betű: – okmánytárból származó, eredetinek tekinthető névalak (MOL, KMoDK.); normál betű: újkori névalak.

FORRÁSOK

- A Magyar Nemzeti Levéltár adatbázisai. Collectio Diplomatica Hungarica. A középkori Magyarország levéltári forrásainak adatbázisa. Internetes kiadás (DL-DF 5.1) 2009.
- BASKI Imre 2007. *Csagircsa. Török és magyar névtani tanulmányok 1981–2006*. Karcag: Kunszövegség.
- BEDY Vince 1939. *A pápóci prépostság és perjelség története*. Györegyházmegyei Alap Nyomdája. Győr.
- BENKŐ Loránd 1980. *Az Árpád-kor magyar nyelvű szövegemlékei*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- BOTKA Tivadar 1873. Adalékok a visegrádi merénylet történetéhez. *Századok* 7. füzet.
- DTT Od. = Digitalizált Törvényhozási Tudástár. Országgyűlési dokumentumok. 2017. január 16.
- DTT RT. = Digitalizált Törvényhozási Tudástár. Rendeletek Tára. Magyarországi Rendeletek Tára. 2017. január 16.
- FEHÉRTÓI Katalin 1983. *Árpád-kori kis személynévtár*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- FEHÉRTÓI Katalin 2001. Árpád-kori személynevek olvasatainak megbízhatóságáról. *Magyar Nyelv* 97. évf. 4. szám.
- FODOR Ferenc 1936. Adatok a magyar gyepük földrajzához. *Hadtörténeti Közlemények* XXXVI. – (113–144 old.). Magyar Tudományos Akadémia. Budapest.
- GYÖRFFY György 1987. *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*. Doboka, erdélyi Fehér, Esztergom, Fejér, Fogaras, Gömör és Győr megye. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- HÓMAN Bálint 1911. A veszprémvölgyi 1109. évi oklevél hitelessége. III. Az oklevelek összehasonlítása. *Turul* 3. szám.
- FNESz. = KISS Lajos 1988. *Földrajzi nevek etimológiai szótára*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- JEKELFALUSSY József (szerk.) 1788. *A Magyar Korona Országainak Helységnevtára*. Athenaeum R. Társulat Könyvnyomdája. Budapest.
- JEKELFALUSSY József (szerk.) 1892. *A Magyar Korona Országainak Helységnevtára*. Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság. Budapest.

- JEKELFALUSSY József (szerk.) 1898. *A Magyar Korona Országainak Helységnevtára 1898*. Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság. Budapest.
- Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal 1913. *A Magyar Szent Korona Országainak Helységnevtára 1913*. Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság. Budapest.
- MARCZALI Henrik 1879. Anonymus Belae regis notarius. *Századok* 2. füzet.
- MELICH János 1904. Adatok a magyar nyelv és helyesírás történetéhez (A ch ~ h jegy s a mai ó, ő-végű szavak írása.). *Nyelvtudományi Közlemények* 34. kötet 2. füzet.
- MOL, DK. = A Magyar Nemzeti Levéltár adatbázisai. A Magyar Országos Levéltár digitális könyvtára. Internetes kiadás. 2017. január 16.
- MOL, KMoDK = A Magyar Nemzeti Levéltár adatbázisai. A középkori Magyarország digitális könyvtára. Internetes kiadás. 2016. december 22.
- MOL, TT. = A Magyar Nemzeti Levéltár adatbázisai. Térképtár 2017. január 16.
- NÉMETH Gyula 1991. *A honfoglaló magyarság kialakulása*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Országos Magyar Királyi Statistikai Hivatal 1783. *A Magyar Korona Országainak Helységnevtára*. Athenaeum Nyomda. Budapest.
- ORTVAY Tivadar 1891. Az Ajtony- és Csanád-nemzetségek birtokviszonyai Délmagyarországon. *Századok* 4. füzet.
- PAPP-VÁRY Árpád 2002, 2005. Magyarország története térképeken. Kossuth Kiadó / Cartographia.
- PÓR Antal 1893. Az „ayancha” szó értelmezése. *Századok* 2. füzet.
- SZAMOTA István 1906. *Magyar oklevélszótár*. Hornyánszky Viktor Könyvkereskedése. Budapest.
- SZAMOTA István 1894. *A schlägli magyar szójegyzék*. Magyar Tudományos Akadémia. Budapest.
- THÜRY József 1898. A székelyek eredete. (II. közlemény) *Erdélyi Múzeum* III. füzet.
- TÓTH Péter 1993. Egy besenyő betelepülés helynévi emléke (Kísérlet a Hatvan településnév magyarázatára.). In: *Archivum Supplementum*. Szerk. BÁN PÉTER-Á. VARGA LÁSZLÓ. Eger: Heves Megyei Levéltár Közleményei. (Klnsz.) 247–259.
- WENZEL Gusztáv 1867. *Árpád-kori új okmánytár: Codex diplomaticus Arpadianus continuatus*. VI. 890–1235. Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottmánya. Pest.

AJÁNLOTT IRODALOM:

- E. ABAFFY Erzsébet 2003. Az ősmagyar kor. Hangtörténet. In: *Magyar nyelvtörténet*. Szerk. KISS JENŐ–PUSZTAI FERENC. Budapest: Osiris Kiadó. 106–128.
- E. ABAFFY Erzsébet 2003. Az ómagyar kor. Hangtörténet. In: *Magyar nyelvtörténet*. Szerk. KISS JENŐ–PUSZTAI FERENC. Budapest: Osiris Kiadó. 301–351.
- BASKI Imre 2007. *Csagircsa. Török és magyar névtani tanulmányok 1981–2006*. Karcag: Kunszövetség.
- BEDY Vince 1939. *A pápóci prépostság és perjelség története*. Győr: Győregyházmegyei Alap Nyomdája.
- BENKŐ Loránd 1980. *Az Árpád-kor magyar nyelvű szövegeimlékei*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- BOTKA Tivadar 1873. Adalékok a visegrádi merénylet történetéhez. *Századok* 7/7: 453–461.
- FEHÉRTÓI Katalin 1983. *Árpád-kori kis személynevtár*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- FEHÉRTÓI Katalin 2001. Árpád-kori személynevek olvasatainak megbízhatóságáról. *Magyar Nyelv* 97: 460–467.
- FEHÉRTÓI Katalin 2004. *Árpád-kori személynevtár (1000–1301)*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- FNESz = KISS Lajos 1988. *Földrajzi nevek etimológiai szótára*. I–II. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- FODOR Ferenc 1936. Adatok a magyar gyepük földrajzához. *Hadtörténeti Közlemények* 37: 113–144.
- GERSTNER Károly 2013. Hangtörténet. In: *Kis magyar nyelvtörténet*. Szerk. GERSTNER KÁROLY. Píliscsaba: Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Kara. 18–46.
- GYÖRFFY György 1987. *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza*. Doboka, erdélyi Fehér, Esztergom, Fejér, Fogaras, Gömör és Győr megye. Budapest: Akadémiai Kiadó.

- HÓMAN Bálint 1911. A veszprémvölgyi 1109. évi oklevél hitelessége. *Turul* 29/1: 123–134., 167–174.
- JEKELFALUSSY József (szerk.) 1788. *A Magyar Korona Országainak Helységnévtára*. Budapest: Athenaeum R. Társulat Könyvnyomdája.
- JEKELFALUSSY József (szerk.) 1892. *A Magyar Korona Országainak Helységnévtára*. Budapest: Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság.
- JEKELFALUSSY József (szerk.) 1898. *A Magyar Korona Országainak Helységnévtára*. Budapest: Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság.
- KNIEZSA István 1938. Magyarország népei a XI-ik században. In: *Emlékkönyv Szent István király halálának kilencszázadik évfordulójára*. II. Szerk. SERÉDI JUSZTINIÁN. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia. 365–472.
- KOROMPAY Klára 2004. Helyesírás-történet. In: *Magyar nyelvtörténet*. Szerk. KISS JENŐ–PUSZTAI FERENC. Budapest: Osiris Kiadó. 101–105., 280–300., 579–595., 697–709., 781–788.
- LELKES György (szerk.) 2011. *Magyar helységnév-azonosító szótár*. 3., bővített és javított kiadás. Budapest: Argumentum Kiadó és KSH Könyvtár.
- Magyar Kir. Központi Statisztikai Hivatal (szerkeszti és kiadja) 1913. *A Magyar Szent Korona Országainak Helységnévtára*. Budapest: Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság.
- MARCZALI Henrik 1879. Anonymus Belae regis notarius. *Századok* 13/2: 170–177.
- MELICH János 1904. Adatok a magyar nyelv és helyesírás történetéhez (A *ch* ~ *h* jegy s a mai *ó*, *ő*-végű szavak írása.). *Nyelvtudományi Közlemények* 34: 132–147.
- NÉMETH Gyula 1991. *A honfoglaló magyarság kialakulása*. Budapest: Akadémiai kiadó.
- ORTVAY Tivadar 1891. Az Ajtony- és Csanád-nemzetségek birtokviszonyai Délmagyarországon. *Századok* 25: 263–278.
- PÁLÓCZI Horváth András 2014. *Keleti népek a középkori Magyarországon*. Besenyők, úzok, kunok és jászok művelődéstörténeti emlékei. (Studia ad Archaeologiam Pazmaniensiae Volume 2.) Budapest–Piliscsaba: Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK Régészeti Tanszéke.
- PAPP-VÁRY Árpád 2002/2005. *Magyarország története térképeken*. Budapest: Kossuth Kiadó–Cartographia.
- PÓR Antal 1893. Az „ayancha” szó értelmezése. *Századok* 27: 167.
- SZAMOTA István 1894. *A schlagli magyar szójegyzék*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia.
- SZAMOTA István 1906. *Magyar oklevélszótár*. Budapest: Hornyánszky Viktor Könyvkereskedése.
- TÓTH Péter 1993. Egy besenyő betelepülés helynévi emléke. Kísérlet a Hatvan településnév magyarázatára. In: *Archivum Supplementum*. Szerk. BÁN PÉTER–Á. VARGA LÁSZLÓ. Eger: Heves Megyei Levéltár Közleményei. (Klnsz.) 247–259.
- WENZEL Gusztáv 1867. *Árpádkori új okmánytár*: Codex diplomaticus Arpadianus continuatus. VI. 890–1235. Magyar Tudományos Akadémia Történelmi Bizottmánya. Pest: Eggenberger Ferdinán M. akadémiai könyvtáránál.